

SPRAWOZDANIE Z LABORATORIUM

Teorii Obwodów

Karol Kozłowski (spr) Karol Nikściń Maciej Kobryń	Grupa lab.: 2	Termin: CZWARTEK/N 15¹⁵	Data: 2005-10-20
Ćwiczenie nr 2 Stany nieustalone w obwodach RC, RL i RLC (zestaw Z1/7)			Ocena

1 Cel ćwiczenia

Celem ćwiczenia jest obserwacja stanów nieustalonych w obwodach pierwszego i drugiego rzędu przy pobudzeniu jednostkowym, pomiar wielkości charakteryzujących reakcje układów w stanach nieustalonych oraz porównanie wyników pomiarów i obserwacji z wynikami uzyskanymi z analizy teoretycznej.

2 Przebieg ćwiczenia

2.1 Badanie układu pierwszego rzędu RC przy pobudzeniu $E \cdot I(t)$

- 2.1.1 Wydrukować oscylogramy napięcia $u_C(t)$ dla trzech różnych wartości rezystancji R przy wybranej wartości pojemności C . Dla jednej z wartości R wydrukować również oscylogram napięcia $u_R(t)$. Dla każdej z tych rezystancji zmierzyć stałą czasu za pomocą oscyloskopu.
- 2.1.2 Wydrukować oscylogramy napięcia $u_C(t)$ dla trzech różnych wartości pojemności C przy wybranej wartości R . Dla jednej z wartości C wydrukować również oscylogram napięcia $u_R(t)$. Dla każdej z tych pojemności zmierzyć stałą czasu za pomocą oscyloskopu.
- 2.1.3 Zaznaczyć na oscylogramach stałe czasu τ i czasy ustalania się t_u .
- 2.1.4 Obliczyć wartości pojemności $C1$, $C2$, $C3$ na podstawie zmierzonych wartości (uwzględnić rezystancję wewnętrzną generatora $R_g = 50$).

2.2 Badanie układu pierwszego rzędu RL przy pobudzeniu $E \cdot I(t)$

- 2.2.1 Wydrukować oscylogramy napięcia $u_L(t)$ dla trzech różnych wartości rezystancji R przy wybranej wartości indukcyjności L . Dla jednej z wartości R wydrukować również oscylogram napięcia $u_R(t)$. Dla każdej z tych rezystancji zmierzyć stałą czasu za pomocą oscyloskopu.
- 2.2.2 Wydrukować oscylogramy napięcia $u_L(t)$ dla trzech różnych wartości L przy wybranej wartości R . Dla jednej z wartości L wydrukować oscylogram napięcia $u_R(t)$. Dla każdej z tych indukcyjności zmierzyć stałą czasu za pomocą oscyloskopu.
- 2.2.3 Zaznaczyć na oscylogramach stałe czasu i czasy ustalania się t_u .
- 2.2.4 Obliczyć wartości indukcyjności $L1$, $L2$, $L3$ na podstawie zmierzonych wartości τ (uwzględnić rezystancję wewnętrzną generatora).

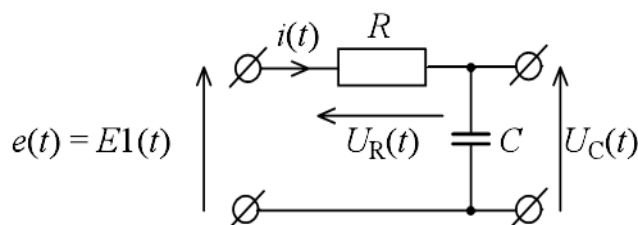
2.3 Badanie układu drugiego rzędu RLC przy pobudzeniu $E \cdot 1(t)$

- 2.3.1 Dobrać pojemność C i indukcyjność L tak, aby zmieniając rezystancję R uzyskać odpowiedź o charakterze aperiodycznym, aperiodycznym krytycznym i oscylacyjnym. Dla wszystkich przypadków wydrukować oscylogramy napięć $u_C(t)$ i $u_R(t)$.
- 2.3.2 Dla indukcyjności L_2 i każdej pojemności C dobrać R tak, aby podczas zmiany C uzyskiwać zawsze przypadek oscylacyjny. Wyznaczyć z każdego z oscylogramów stałe A i β . Czy A oraz β zależą od wielkości pojemności C ?
- 2.3.3 Zmierzyć i przedstawić w postaci wykresu zależności czasu ustalania $t_u = f(R)$ dla ustalonych w p.2.3.1 wartości L i C i rezystancji R zmienianej w zakresie od $0.2R_{kr}$ do $5R_{kr}$.

3 Wyniki i opracowanie pomiarów

3.1 Badanie układu pierwszego rzędu RC przy pobudzeniu $E \cdot 1(t)$

- 3.1.1 Schemat układu pomiarowego oraz wykorzystane wzory

Schemat 1: Układ pomiarowy obwodu RC

Wartości elementów: $R_1 = 4 \text{ k}\Omega$, $R_2 = 2 \text{ k}\Omega$, $R_3 = 1 \text{ k}\Omega$

$$i(t) = \mathcal{L}^{-1} \left\{ \frac{E}{R} \frac{1}{s + \frac{1}{RC}} \right\} = \frac{E}{R} e^{-\frac{t}{RC}} 1(t)$$

Wzór 1: Wzór opisujący zależność prądu od czasu w szeregowym układzie RC

$$u_c(t) = \mathcal{L}^{-1} \left\{ \frac{E}{RC} \frac{1}{s \left(s + \frac{1}{RC} \right)} \right\} = E \left(1 - e^{-\frac{t}{RC}} \right) 1(t)$$

Wzór 2: Wzór opisujący zależność napięcia na kondensatorze od czasu w szeregowym układzie RC

- 3.1.2 **Tabela 1** wartości stałej czasu τ_w odczytanej z **wykresu 1.1a** (za stałą czasu przyjmuje się 1/3 czasu ustalania t_u , czyli czasu w jakim wartość $U_c(t)$ osiąga 95% wartości ustalonej):

"R"	"C"	$\tau_w [\mu s]$
R_1	C_1	38,33
R_2	C_1	19,57
R_3	C_1	11,25

Tabela 1: Tabela wartości stałych czasowych obwodu RC

3.1.3 **Tabela 2** porównawcza wartości stałej czasu odczytanej z **wykresu 1.2a** (τ_w) oraz zmierzonej za pomocą oscyloskopu (τ_o)

"R"	"C"	$\tau_w [\mu s]$	$\tau_o [\mu s]$
R ₁	C ₁	37,50	41,5186
R ₁	C ₂	189,56	193,943
R ₁	C ₃	491,66	567,872

Tabela 2: Tabela porównawcza wartości stałych czasowych obwodu RC

τ_w – wartość stałej czasu odczytana z wykresu.

$$\tau_o = \frac{\Delta t}{\ln\left(\frac{\Delta U_1}{\Delta U_2}\right)}$$

τ_o – wartość stałej czasu zmierzona za pomocą oscyloskopu

Wzór 3

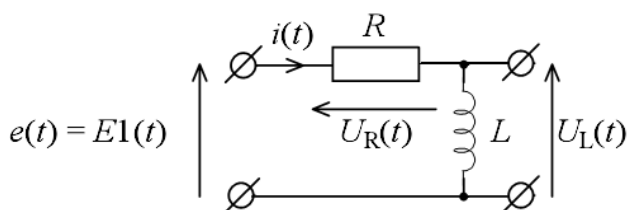
3.1.4 **Tabela 3** wyliczonych wartości elementów na podstawie odczytanych danych ($\tau = R \cdot C$, $R = 4k\Omega + 15\Omega$ – rezystancja wewnętrzna generatora)

"C"	C dla $\tau_w [nF]$	C dla $\tau_o [nF]$
C ₁	9,33998	10,3409
C ₂	47,213	48,3046
C ₃	122,456	141,438

Tabela 3: Tabela wyliczonych pojemności

3.2 Badanie układu pierwszego rzędu RL przy pobudzeniu $E \cdot 1(t)$

3.2.1 Schemat układu pomiarowego oraz wykorzystane wzory:

Schemat 2: Układ pomiarowy obwodu LC

Wartości elementów: $R_1 = 1,5 k\Omega$, $R_2 = 1 k\Omega$, $R_3 = 500 \Omega$

$$i(t) = \mathcal{L}^{-1} \left\{ \frac{\frac{E}{s}}{R + sL} = \frac{E}{L} \frac{1}{s \left(s + \frac{R}{L} \right)} \right\} = \frac{E}{R} \left(1 - e^{-\frac{R}{L}t} \right) 1(t)$$

Wzór 4: Wzór opisujący zależność prądu od czasu w szeregowym układzie RL

$$u_L(t) = \mathcal{L}^{-1} \left\{ \frac{E}{\left(s + \frac{R}{L} \right)} \right\} = E e^{-\frac{R}{L}t} 1(t)$$

Wzór 5: Wzór opisujący zależność napięcia na cewce od czasu w szeregowym układzie RL

3.2.2 **Tabela 4** wartości stałej czasu τ_w odczytanej z **wykresu 2.1a** :

"R"	"L"	$\tau_w [\mu s]$
R ₁	L ₁	170,833
R ₂	L ₁	91,667
R ₃	L ₁	62,5

Tabela 4: Tabela stałych czasowych obwodu LC

3.2.3 **Tabela 5** porównawcza wartości stałej czasu odczytanej z **wykresu 2.2a** (τ_w) oraz zmierzonej za pomocą oscyloskopu (τ_o):

"R"	"L"	$\tau_w [\mu s]$	$\tau_o [\mu s]$
R ₃	L ₁	160,417	176,661
R ₃	L ₂	79,1667	77,4356
R ₃	L ₃	20,8333	22,2447

Tabela 5: Tabela porównawcza wartości stałych czasowych obwodu RL

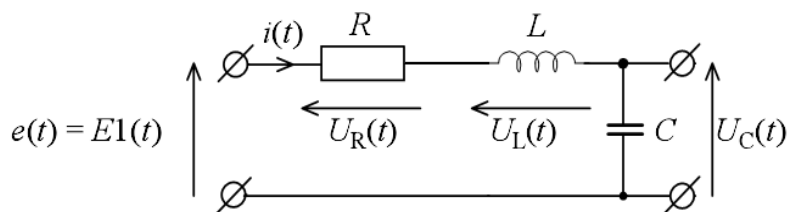
3.2.4 **Tabela 6** wyliczonych wartości elementów na podstawie odczytanych danych
 ($\tau = \frac{L}{R}$, $R = 500 \Omega + 15 \Omega$ – rezystancja wewnętrzna generatora)

"L"	L dla $\tau_w [mH]$	L dla $\tau_o [mH]$
L ₁	82,6148	90,9804
L ₂	40,7709	39,8793
L ₃	10,7291	11,456

Tabela 6: Tabela wyliczonych indukcyjności

3.3 Badanie układu drugiego rzędu RLC przy pobudzeniu $E \cdot 1(t)$

3.3.1 Schemat układu pomiarowego oraz wykorzystane wzory

Schemat 3: Układ pomiarowy obwodu RLC

$$i(t) = \left(\frac{E}{LB} e^{-At} \operatorname{sh}(Bt) \right) 1(t)$$

Wzór 6: Wzór opisujący zależność prądu od czasu w szeregowym układzie RLC

$$u_c(t) = E \left[1 - e^{-At} \left(\operatorname{ch}(Bt) + \frac{A}{B} \operatorname{sh}(Bt) \right) \right] 1(t)$$

$$u_L(t) = E \left[e^{-At} \left(\operatorname{ch}(Bt) - \frac{A}{B} \operatorname{sh}(Bt) \right) \right] 1(t),$$

Wzór 7: Wzory opisujące zależności napięć na kondensatorze i cewce od czasu w szeregowym układzie RLC

3.3.2 **Tabela 7** odczytanych z **wykresu 3.1a** wartości czasu ustalania szeregowego obwodu RLC (Wyliczona rezystancja krytyczna wynosi $R_{kr} = 2 \cdot \sqrt{\frac{L}{C}} = 6,513 k$)

"C", "L"	$R [k\Omega]$	$\tau [\mu s]$	charakter
C ₁ , L ₁	1	437,5	oscylacyjny
C ₁ , L ₁	5,3	35,9375	krytyczny
C ₁ , L ₁	9	145,833	aperiodyczny

Tabela 7: Tabela stałych czasowych obwodu RLC w zależności od charakteru przebiegu

Poszczególne przypadki występują gdy odpowiednie parametry (**wzory 8 i 9**) w przebiegach czasowych opisanych **wzorami 6 i 7** osiągną podane w **tabeli 8** wartości:

$$A = \frac{R}{2L}$$

Wzór 9: opisujący stałą A

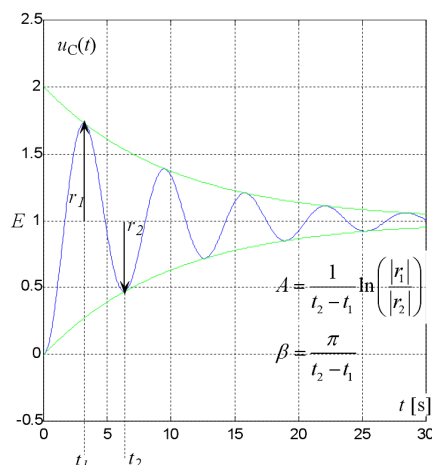
$$B = \frac{1}{2} \sqrt{\left(\frac{R}{L}\right)^2 - \frac{4}{LC}}$$

Wzór 8: opisujący stałą B

charakter	A	B
oscylacyjny	$A \in \mathbf{Z}$	$Im\{B\} \neq 0;$ $B = j\beta$
krytyczny	$A \in \mathbf{Z}$	$B = 0$
aperiodyczny	$A \in \mathbf{Z}$	$Im\{B\} = 0;$ $R > 2 \cdot \sqrt{\frac{L}{C}}$

Tabela 8: Wartości parametrów A i B w zależności od charakteru krzywej

3.3.3 **Tabela 9** odczytanych z **wykresów 3.2a,b,c** wartości stałych A oraz β

Ilustracja 1: Metoda wyznaczania stałych A i B na podstawie oscylogramu

"C",	"L"	$R [\Omega]$	$A [Hz]$	$\beta [Hz]$
C ₁	L ₂	500	6836,42	45695,9
C ₂	L ₂	300	4324,79	21854,6
C ₃	L ₂	150	2688,38	13585,3

Tabela 9: Porównanie wartości stałych A oraz β dla poszczególnych przebiegów oscylacyjnych (wykresy 3.2a,b,c)

4 Wnioski

4.1 Badanie układu pierwszego rzędu RC przy pobudzeniu $E \cdot 1(t)$

Przebieg napięcia $U_c(t)$ dla szeregowego układu RC wyrażony jest *wzorem 2*. Jednoznacznie wynika z niego, że czas ustalania t_u zależy od wartości stałej czasowej $\tau = R \cdot C$ co można zaobserwować analizując *wykres 1.1a* oraz *wykres 1.2a*. Oczywiście jest że wraz ze wzrostem wartości jednego z czynników stałej czasowej ich iloczyn będzie również wzrastał co można zaobserwować na w/w. wykresach oraz w *tabeli 1 i 2*. Obliczenia stałej czasowej wykonywaliśmy dwoma metodami. Pierwsza metoda polegała na odczycie określonych parametrów z ekranu oscyloskopu i podstawieniu ich do *wzoru 3*. Druga metoda polegała na odczytaniu z wykresu czasu ustalania t_u (za czas ustalania przyjmuje się czas, w którym wartość napięcia $U_c(t)$ osiąga 95% wartości tego napięcia w stanie ustalonym) którego wartość to około trzech stałych czasowych. Porównanie wyników obydwu metod znajduje się w *tabeli 2*. Różnica pomiędzy obydwoma metodami wynosi około 10%, zważywszy na rząd obliczeń i dużą niedokładność pomiarową obydwu metod można przyjąć że te wyniki są zbliżone do prawidłowych. W *tabeli 3* przedstawione są oszacowane wartości elementów pojemnościowych z podziałem na obydwie metody obliczeń. Wyniki te są zbliżone do siebie.

4.2 Badanie układu pierwszego rzędu RL przy pobudzeniu $E \cdot 1(t)$

Przebieg napięcia $U_L(t)$ dla szeregowego układu RL wyrażony jest *wzorem 5*. Jednoznacznie wynika z niego, że czas ustalania t_u zależy od wartości stałej czasowej

$$\tau = \frac{L}{R} \text{ co można zaobserwować analizując } \textit{wykres 2.1a} \text{ oraz } \textit{wykres 2.2a}.$$

Oczywiście jest że wraz ze wzrostem wartości rezystancji wartość stałej czasowej będzie maleć, natomiast ze wzrostem indukcyjności będzie rosła co można zaobserwować na w/w. wykresach oraz w *tabeli 4 i 5*. Obliczenia stałej czasowej wykonywaliśmy dwoma metodami. Pierwsza metoda polegała na odczycie określonych parametrów z ekranu oscyloskopu i podstawieniu ich do *wzoru 3*. Druga metoda polegała na odczytaniu z wykresu czasu ustalania t_u (za czas ustalania przyjmuje się czas, w którym wartość napięcia $U_L(t)$ osiąga 5% wartości napięcia początkowego) którego wartość to około trzech stałych czasowych. Porównanie wyników obydwu metod znajduje się w *tabeli 5*. Różnica pomiędzy obydwoma metodami wynosi około 10%, zważywszy na rząd obliczeń i dużą niedokładność pomiarową obydwu metod można przyjąć że te wyniki są zbliżone do prawidłowych. W *tabeli 6* przedstawione są oszacowane wartości indukcyjności z podziałem na obydwie metody obliczeń. Wyniki te są zbliżone do siebie, podobnie jak w poprzednim przypadku.

4.3 Badanie układu drugiego rzędu RLC przy pobudzeniu $E \cdot 1(t)$

Ostatnie pomiary wykonywaliśmy na obwodzie RLC. Przebiegi napięcia na kondensatorze i cewce przedstawione są odpowiednio *wzorami 7. Tabela 7* oraz *wykresy 3.1a i 3.1b* przedstawiają oscylogramy badanego obwodu dla trzech charakterystycznych przebiegów. Doświadczalnie wyznaczona wartość rezystancji krytycznej wyniosła $5,3k\Omega$, co dość znacznie odbiega od wyliczonej rezystancji

krytycznej która wyniosła $R_{kr} = 2 \cdot \sqrt{\frac{L}{C}} = 6,513k$. Było to najprawdopodobniej

spowodowane niedokładnością wyznaczenia wartości L i C w punkcie 3.1 i 3.2. Kolejne ćwiczenie polegało na wyznaczeniu z *wykresów 3.2a,b,c* stałych A oraz β dla trzech różnych wartości pojemności przy stałej indukcyjności. Wyniki obliczeń pokazały że stałe A oraz β zależą znacznie od wartości pojemności C .